

РОЗДІЛ V

КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.81'342

Головнєва-Коппа О. О.

ПРОСОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядається поняття інтонації, перераховано прізвища науковців, які займалися дослідженням цього поняття й присвятили роботи фонетиці англійської й української мов. У статті надається загальна характеристика ділових переговорів і просодичні особливості початкового етапу ділових переговорів.

Ключові слова: інтонація, просодика, ділові переговори, початок бесіди.

Головнєва-Коппа О. О. Просодические особенности начального этапа деловых переговоров в украинском и английском языках. – Стаття.

В статье рассматривается понятие интонации, перечисляются имена научных деятелей, которые занимались исследованием данного понятия и посвятили работы фонетике английского и украинского языков. В статье подается общая характеристика деловых переговоров и просодические особенности начального этапа переговоров.

Ключевые слова: интонация, просодика, деловые переговоры, начало беседы.

Holovneva-Koppa O. O. Prosodic features of the initial stage of the business negotiations in Ukrainian and English languages. – Article.

The article deals with the term intonation. The names of scientists, who were involved in the research of the term and dedicated works in the field of phonetics, are given here. The article gives general characteristic of business negotiations and prosodic features of the beginning of negotiations.

Key words: intonation, prosodic, business negotiations, beginning of the negotiations.

Дослідження інтонації пов'язані з факторами мовної ситуації та ситуації спілкування, соціальними й індивідуальними характеристиками мовця. Діяльність провідних фірм, малих і великих підприємств насичена багатоплановими зв'язками з партнерами, тому під час їхньої роботи інколи виникають різні проблеми, розв'язання яких передбачає взаємодію з іншими виробничими чи фінансовими структурами. Правильно організувати таку взаємодію можна лише за допомогою добре підготовлених, організованих і ефективно проведених ділових переговорів. Тому дослідження ділових переговорів є важливими в сучасному суспільстві. **Мета** статті – показати один з етапів дослідження й результати типологічних і конкретно-мовних особливостей просодії ділових переговорів для українського й англійського мовлення.

Дослідженнями інтонації, пов'язаними з мовною ситуацією, займалися Д. Болінджер, Р. Гюнтер, П. Леон. Над дослідженнями інтонації в різних її проявах на вітчизняних теренах працювали та працюють О.В. Абаїмова, С.Ф. Алексеєнко, А.Й. Багмут [2], Г.В. Бишук, А.І. Волік, М.П. Дворжецька, Н.В. Рибіна. Проблему досліджували вчені різних епох і країн: А.М. Пешковський, Т.О. Бровченко, Т.М. Корольова [4], Г.П. Торсуєв та інші.

Слово «інтонація» – латинського походження, яке буквально означало «голосно вимовляти». Існує велика кількість визначень цього поняття згідно з різними підходами, поглядами й теорія-

ми. Серед науковців немає згоди щодо визначення понять інтонації й просодії, що зумовило появу низки теоретичних і практичних робіт у цьому напрямі.

Теоретичні основи семантичних досліджень фонетичного рівня мови закладено в працях таких відомих мовознавців, як В. фон Гумбольдт, О.О. Потебня, Ф. де Соссюр, Л.В. Щерба та ін. Так, В. фон Гумбольдт розглядав співвідношення між звуком і думкою. Акцентуючи увагу на виборі мовцем семантичних варіантів слів і конструкцій, актуальних для вираження й передачі інформації, О.О. Потебня називав звук мовлення «слухняним знаряддям» думки. Центральне положення в лінгвістиці Ф. де Соссюра займає вчення про мовний знак, мовну значущість, теорію синтагм і асоціацій.

На матеріалі різних мов формуються погляди на роль фонетичних засобів в актуалізації смислу висловлювання та певні спрямування експериментально-фонетичного вивчення цього феномена: семантика й сегментна фонетика (В.В. Левицький, А.П. Журавльов, С.В. Воронін, R.W. Wescott, C. Whissel), надсегментна фонетика (А.Й. Багмут, Л.П. Блохіна, Т.М. Ніколаєва, Р.К. Потапова, Ю.О. Дубовський, І.Г. Торсуєва, D. Bolinger, D. Crystal, R. Egan); взаємодія тональної інформації з інформацією про сегментний склад висловлювання та його семантику (В.Б. Касевич, В.В. Рибін, О.М. Шабельникова.); інтонаційні засоби вираження емоційних значень (М.П. Дворжецька, Т.Є. Єре-

менко, Е.О. Нушікян), модальних (Т.М. Корольова) і прагматичних (D. Brazil, G. Brown, A. Cruttenden) значень; функціонально-семантичний аспект інтонації висловлювання й тексту (Л.К. Цеплітіс, І.Г. Торсуєва, В.І. Петрянкіна, О.М. Пиж, Г.Г. Поліщук, Р.К. Потапова, J.D. O'Connor, G. Dogil, J. Kuhn, J. Mayer); інтонація як об'єкт фоносемантичних досліджень (Н.М. Рогозна). Крім того, в експериментально-фонетичних дослідженнях велика увага приділяється вивченню різних аспектів функціонування фонетичних засобів мови: соціокультурного (М.В. Давидов, О.В. Яковлева, О.Д. Петренко, Т.І. Шевченко), психолінгвістичного (J. Fitzpatrick, L.A. Wheeldon, D. Wildgruber, H. Ackermann, D. van Lancker, J.J. Didtis), когнітивного (B.Z. Pollermann, A. Riecker, W. Grodd, J. Pierrehumbert) та ін., які також дають уявлення про роль фонетичних засобів в актуалізації смислу висловлювання.

Інтонація (від лат. *intonare* – «голосно вимовляти») – сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передається смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлення, комунікативне значення та ситуативна зумовленість, стилістичне забарвлення тексту, індивідуальність виражальних прийомів мовця [1; с. 210].

Інтонація є тим елементом мови, який найбільше притаманний усній формі, хоч не можна заперечувати й існування її в письмовій формі. Від вибору інтонації під час прочитання тексту залежить як розуміння, так і сприйняття. Для процесу мовної комунікації інтонація є важливим виразовим засобом. Дослідження інтонації, зокрема її структури, тональних, динамічних і темпоральних змін дає новий матеріал про звукову матерію мови, можливість установити інтонаційні ознаки основних комунікативних типів речення – розповідного, питального й спонукального.

Просодичні характеристики офіційно-ділового мовлення як невід'ємні частини англійського й українського мовленнєвого етикету давно вже є об'єктом численних наукових досліджень. Вивчалися різні аспекти його фонетичної організації: просодичне оформлення діалогічного (С.В. Костюк, М.Д. Путрова) і монологічного (Н.С. Градобик, Ю.О. Дубовський, О.П. Крюкова, С.О. Новицький) офіційно-ділового мовлення; особливості функціонування фонетичних засобів сегментного мовлення (Дж. Гамперц, Д. Джоунз, Б.О. Жигальов), характеристики офіційно-ділового мовлення, а також роль ритму в його організації (С.О. Дубінко).

В офіційно-діловому мовленні особливого значення набувають засоби його інформаційної сегментації, що пояснюється передусім необхідністю виділення важливих елементів висловлення, економного й адекватного вираження основного змісту повідомлення та досягнення основної функціонально-прагматичної мети. Інтонація допомагає сегментувати мову, розподілити за допомогою го-

лосу й пауз матеріал на логічні відрізки, виділити основне. Серед комунікативно вагомих елементів повідомлення на особливу увагу заслуговує просодичне оформлення ключових слів, які є найбільш емоційно й комунікативно навантаженими в реченні та вирізняються інтонаційно-смисловою активністю як «актуалізатори» текстового змісту (М.П. Дворжецька). Ці слова здебільшого оформлюються за допомогою таких комплексів просодичних параметрів: логічного наголосу, який виділяє комунікативний центр речення; сповільнення темпу мовлення під час виділення комунікативно вагомої інформації; переривання поступовості спадної шкали; уживання складних ядерних тонів; підвищення тонального рівня або гучності мовлення на виділеному слові.

Ділове спілкування проникає в усі сфери людського життя. У сучасному світі сферу ділових стосунків обслуговує офіційно-діловий стиль, який відзначається чітким і лаконічним викладом змісту, фактів, однозначністю формулювань, несуперечливою аргументацією викладеного. У зв'язку із цим в усному діловому мовленні спостерігається стандартизація, штампи, використання слів із нейтральним значенням, тавтологічний повтор форм, зворотів, конструкцій для досягнення однотипності вираження думки [6; 16].

Переговори – розтягнутий у часі процес. Вони мають певну структуру й динаміку розвитку. Практично всі дослідники визначають три основні етапи процесу переговорів: а) початковий; б) дискусійний (медіальний); в) завершальний. Не слід абсолютизувати межі кожного етапу, бо в процесі переговорів вони можуть переплітатися, «перетікати» з одного в інший, тому вони є взаємозалежними, а кожен з етапів несе своє інформаційне навантаження. Водночас кожний етап переговорного процесу має притаманні лише йому завдання, цілі і особливості, виконання яких дозволяє більш результативно провести процес переговорів від початку і до завершення.

Залежно від способу сприйняття інформації й кількості учасників форми спілкування можна поділити на такі види: контактне (безпосереднє); дистанційне (телефонне); діалогічне (з одним співрозмовником); монологічне (повідь, промова); полілогічне (диспут); усне (розмова, бесіда); письмове (листи, телеграми, електронні засоби спілкування); міжперсональне (наради, колоквиум); масове (збори, мітинги); анонімне (між незнайомими (вулиця, транспорт)) [3, с. 301].

Прагматична настанова офіційно-ділового діалогічного мовлення реалізується в межах різних структурно-семантичних блоків і фрагментів діалогу. Згідно з традиційно прийнятим у фонетиці підходом до аналізу тексту (Л.С. Козуб, Л.І. Тараненко) структуру тексту діалогу поділяють на три блоки: початок, який слугує для актуалізації праг-

матичної мети діалогу; основна частина, у межах якої відбувається розвиток подій і вирішення проблеми; завершення, що є логічним завершенням спілкування в цілому. У межах зазначених блоків виокремлюють типові фрагменти, спрямовані на реалізацію функціонально-прагматичної мети діалогу: початок (контактовстановлювальний, стратегічно-визначальний фрагменти); основна частина (конфліктотвірний, динаміко-подійний, аргументивно-дискусійний фрагменти); завершення (попередньо заключний, власне заключний фрагменти).

Початок бесіди характеризується середнім темпом вимовлення фраз. Шкала висока або низька в українській мові й низька або середня в англійській. Останнє слово вимовляється з низхідною інтонацією, основні слова виділяються підвищенням інтонації. В українській мові на початковому рівні відсутні складні тони типу висхідно-спадний або спадно-висхідний, так само, як і в англійській мові. В англійській мові, на відміну від української, більш інтенсивне виділення реми. Затримання на словах на мілісекунди. Інтонація перерахування висхідна з низхідною на останньому слові в українській мові. На початку діалогу в англійській мові слід відмітити висхідну інтонацію, що свідчить про перепитування, або інтонацію непевності у відомостях. Висхідна інтонація в кінці речення відмічається на початку діалогу в англійській мові при привітанні й свідчить про уточнення. Середина речення – інтонація висхідна, якщо далі є нова інформація. Перервана фраза – перепитування або доповнення з боку реципієнта – інтонація залишається на попередньому рівні без коливань і далі є висхідною.

Показники інтенсивності на початковому етапі в шкалі й термінальному тоні сильно не відрізняються, адже для початку переговорів характерним є лише використання певних кліше, усталених фраз, перерахування тем, які будуть обговорюватись, уточнення порядку денного переговорів. Тема передує ремі, що впливає на інтонаційні показники. Слід відмітити взаємозв'язок між динамічними, мелодичними й темпоральними характеристиками. Паузи (темпоральні показники) майже відсутні. Їх присутність була б не виправданою за рахунок повільного та середнього темпу вимови фраз. Немає широкого розходження показників на початковому етапі переговорів.

Сферу ділових стосунків обслуговує офіційно-діловий стиль, який характеризується чітким і лаконічним викладом змісту, наявністю фактів, доказів і чітко структурованих речень, які допомагають якнайшвидше донести інформацію до адресата, однозначністю формулювань, несуперечливою аргументацією викладеного. Дослідження інтонації переговорів на практиці показують основні характеристики кожного з етапів ділових переговорів.

Розглянемо декілька прикладів інтонаційного контуру фраз початкового етапу переговорів.

Hi, I'm Jim.

Доброго дня!

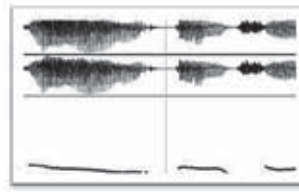

Рис. 1. Інтонаційний контур
The Descending Head + The Fall

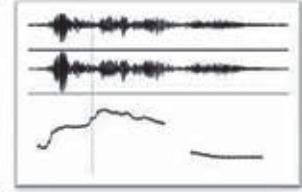

Рис. 2. Інтонаційний контур
The Ascending-Descending Head + The Fall

Інтонація привітання є різною в порівнюваних мовах (рис. 1, рис. 2). Із першої фрази привітання ми бачимо, що українська мова є більш емоційною, ніж англійська. Схожим є закінчення фраз, і в обох випадках це низхідна інтонація. Низхідна інтонація на початку бесіди свідчить про те, що сторони готові співпрацювати й упевнені, що зустріч буде мати певні результати. Уже на початку ведення переговорів можна зрозуміти зацікавленість у подальшому розвитку й вирішенні проблеми, з приводу якої проводиться зустріч.

Hello Mr. O'Var

Мене звати Шевчук Ольга

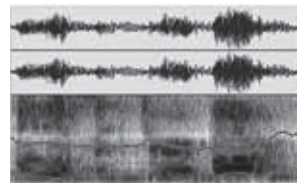

Рис. 3. Інтонаційний контур
The Rise-Fall

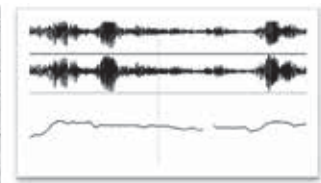

Рис. 4. Інтонаційний контур
The Ascending Head

На рис. 3 ми можемо бачити, що інтонація підвищується. Інтонація нагадує перепитування, начебто мовець не впевнений, що це саме та людина, яка їй необхідна. На рис. 4 ми бачимо, що інтонація незначно, але підвищується, що означає певну зацікавленість у подальшому продовженні бесіди.

Як ми можемо побачити з додатків, мелодійні показники на початковому етапі різні. В українській мові мелодичні показники вищі, ніж в англійській. Українська мова більш насичена різноманітністю інтонаційних контурів і є більш складною для дослідження. Вивчення інтонації ділових переговорів у подальшому є важливим для людей ділової сфери, адже вміння обирати правильну інтонацію, влучно використовувати паузи для розмірковування партнерів може кардинально змінити не тільки хід самих переговорів, а й мати протилежний (неочікуваний) результат.

Література

1. Антипова А.М. Система английской речевой интонации / А.М. Антипова // Высшая школа, 1979. – 132 с.
2. Багмут А.Й. Інтонаційна будова простого розповідного речення у слов'янських мовах / А.Й. Багмут. – К. : Наукова думка, 1970. – 173 с.
3. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова / М.Г. Зубков. – 7-ме вид., виправлене – Донецьк : СПД Сердюк В.І., 2005. – 448 с.
4. Королева Т.М. Интонация модальности в звучащей речи / Т.М. Королева. – К. : Одесса : Вища шк. Главное изд-во, 1989. – 147 с.
5. Рибіна Н.В. Просодичні засоби актуалізації ритмічної структури навчального тексту (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі підручників з англійської мови) : дис...канд. філол. наук : 10.02.04 / Н.В. Рибіна. – Т., 2004. – 198 с.
6. Шевчук С.В. Ділове мовлення. Модульний курс : [підручник] / С.В. Шевчук. – К. : Видавництво «Арій», 2006. – 448 с.
7. Bolinger D. Relative height // In : Analyse des faits prosodiques. Montreal – Paris- Bruxelles : Studia phonetica, 1970.